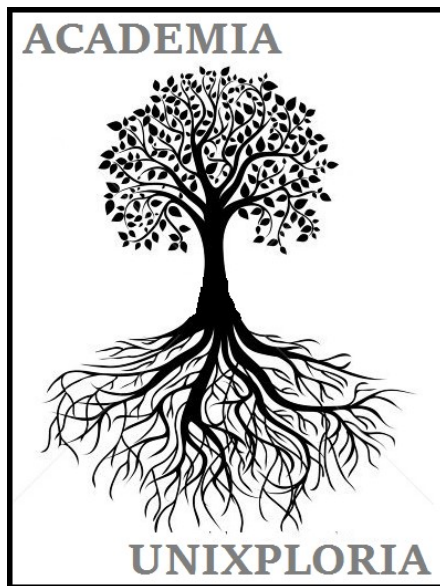




**En analys av Oliver Impeys och Arthur
MacGregors bok *The Origins of Museums*.**

Oliver Impey, Arthur MacGregor et al., *The origins of museums. The cabinet of curiosities in sixteenth- and seventeenth-century Europe*, Oxford university press, Oxford (1985). 335 s.

Då Julius von Schlosser skrev sitt monumentala verk, *Die Kunst- und Wunderkammern der Spätrenaissance* (1908), om konst- och kuriosakabinettens historia utgjorde verket en milstolpe i den dåvarande historiska forskningen kring museernas uppkomst. De båda museologerna Oliver Impey och Arthur MacGregor har tillsammans med världens ledande forskare inom området skrivit en bok där temat i mångt och mycket är detsamma som i Schlossers verk, med skillnaden att boken är mer populärt skriven (och inte fullt så detaljerad som Schlossers arbete).

Impeys och MacGregors bok är alltså att betrakta som ett standardverk, en av de få studier som gjorts där kuriosakabinettens historiska och kulturella utveckling spårats och förklarats. Redan i bokens inledning klargör författarna att boken långtifrån är en komplett studie av museernas förhistoria. Denna reservation till trots tycker jag att boken täcker mycket av den bredd som den moderna museologiska forskningen omfattar.

Att samlare lagt grunden till dagens museer står utom alla tvivel. Museernas uppgift är just att bevara och sortera människans och naturens "produkter". Personligen tycker jag att bokens tema mer kretsar kring samlandet som fenomen än museernas framväxt. Detta är kanske ingen motsägelse då samlande av olika slag lett till framväxten av såväl privata som statliga museer.

Vad lägger då författarna i begreppet *kuriosakabinett*? För det första måste man konstatera att ordet *kuriosa* inte alls hade den negativa betydelse det har i dag. Under 15- och 1600-talen hade saker som ansågs vara *kuriösa* snarare en positiv innebörd. Ett kuriosakabinett var en förvaringsmöbel för samlingar av skilda slag. Kabinetten var ofta oerhört vackert utförda, och speglade på olika sätt dess innehåll. Samlingarna var inte alls specialiserade utan var istället encyklopediska till sin omfattning. De italienska kuriosakabinetten (s.k. studiolos) hade som syfte att skildra hela verkligheten i miniatyr, vilket fick till följd att kuriosakabinetten fylldes med allt från naturalier till vetenskapliga instrument. Samlingar sågs inte enbart som enskilda objekt, som tagits ur sitt sammanhang, utan som *metaforer för*

världen. De encyklopediska samlingarna som innehöll summan av all världens ting, symboliserade på samma gång hela den kända världen (om än i miniatyr).¹ Den *emblematiske betydelsen* föremålen fick märktes givetvis också i de samlingar som anlades. Föremålen sågs som sinnebilder eller symboler av främst den gudomliga hierarkin. De olika objekten var inte på något sätt lika mycket värda. Mänskligt gjorda artefakter stod högre i kurs hos 15- och 1600-talets samlare än naturföremål. Detta förklarade samtiden med Bibeln som auktoritet; människan hade sin särställning som Guds avbild och befann sig också högre i rang än exempelvis en insekt. Framför allt naturaliesamlingar sågs ibland som ett slags "minnets teater", där Edens förlorade oskuld träder fram. Hierarkiska klassificeringar och Dessa tankar återfinns även i dagens samhälle, med den skillnaden att den religiösa aspekten blivit åsidosatt till följd av samhällets sekularisering.²

Författarna tar också upp sambandet mellan samlandet av naturalier och det ökade intresset för klassificering. Ordlandet av världen gick hand i hand med de samlingar som skapades. Boken belyser också det faktum att en ordnad klassificering först kom till stånd då samlingarna kom under vård av vetenskapliga institutioner. Samtidens syn på klassificeringen av föremål hängde delvis samman med tillgången på föremål. En allmän tendens verkar vara att en fullkomlig klassificering också krävde en fullkomlig samling (något som var ett ideal under perioden).

Förutom den rent artbeskrivande klassificeringen användes också mer omfattande begrepp för att bringa ordning bland föremål av vitt skilda slag. Orden *naturalia* och *artificialia* uppkommer troligtvis i renässansens Italien, men används mer allmänt först under 1600-talet. *Naturalia* omfattar alla naturföremål, allt från högre däggdjur till insekter och växter. Mineraler och fossil hör dock inte till *naturalia*, utan utgör en egen grupp. *Artificialia* är allt som är skapat av människan. Religiösa relikier av olika slag utgör en egen klass kallad *mirabilia*. *Mirabilia* kunde vara exempelvis djurdelar av olika slag, som enligt myter skulle ha sitt ursprung i bibliska berättelser. Samlingar av denna typ var vanliga i dåtidens kyrkor.³

¹ Impey & MacGregor (1985), s. 13 ff.

² Impey & MacGregor (1985), s. 52.

³ Ibid., s. 19 f.

I författarnas historiska exposé framtonar två olika typer av samlare, dels "the collection collector", som i huvudsak bara var intresserad av ett kvantitativt samlande. Antagonisten i sammanhanget skulle vara "the scientific collector", som i första hand såg de insamlade föremålens värde efter den mängd kunskap de kunde frambringa.⁴ Det som gör begreppet "scientific collector" intressant är att det är mer omfattande i sin betydelse än liknande begrepp, som exempelvis *scholar-collector*⁵. Termen *scholar* är mer humanistisk i sin innebörd, vilket därmed utesluter naturstudier av olika slag. Författarna påpekar mycket riktigt att begreppens innebörd givetvis inte hade samma semantiska innebörd de har i dag. Dessutom var den specialiserade forskning vi har i dag sällsynt under 15- och 1600-talen, vilket kanske gör tolkning av begreppen onödig.

MacGregors och Impeys studie av de italienska kuriosakabinetten har tydliga likheter med de teorier som bland annat Krzysztof Pomian framfört.⁶ De italienska kuriosakabinettens försök att skildra verkligheten i miniatyr påminner mycket om Pomians tolkningar där samlingen utgör "mikrokosmos" och verkligheten är det "makrokosmos" som skildras. Anledningen till att denna förklaringsmodell inte tas upp i MacGregors och Impeys bok är att dessa förklaringar framkommit i senare forskning.

Personligen tycker jag dock att författarna ändå missat att ta upp de teorier som fanns *under* den beskriva perioden, d.v.s. 15- och 1600-talen. Samuel von Quicchebergs⁷ handledning för anläggandet av en samling är väl värd en grundligare analys, inte minst därför att den är en primär källa till periodens syn på samlandet. Boken tar upp von Quiccheberg nästan i förbigående, vilket jag tycker är beklagligt, då detta hade fått till följd att analysen av kuriosakabinettens framväxt blivit fylligare.

Intresset för det udda och exotiska, som varit en del av samlandet till slutet på 1700-talet, ger boken en trovärdig (om än vagt underbyggd) förklaring till. Exotismen ses inte enbart som en del av att intresset för omvärlden ökade i och med de geografiska upptäckterna, utan kopplas till den konstnärliga riktningen *manierismen*. Manierismen var en konstnärlig

⁴ Se vidare: s. 189 f.

⁵ Som bl.a. återfinns hos Werner Muensterberger, *Collecting an unruly passion. Psychological perspectives*, Princeton university press, Princeton (1994).

⁶ Se ex. vis: Pomian, Krzysztof, *Collectors & curiosities. Paris and Venice 1500-1800*, Polity press, Oxford (1992), s. 69 ff.

⁷ von Quiccheberg skrev historiens första handbok för anläggande av samlingar och privata museer (1565). I denna analyseras även föremåls symboliska innebörd samt samlingars vetenskapliga nytta.

riktning som verkade under 1500-talet till 1600-talets början. Manierismen skildrade verkligheten med hjälp av överdrivna, konstlade former, allt skulle vara *mer* än det i själva verket var. Att det exotiska (och abnormalt) blev populärt är inte svårt att förstå med manierismen som bakgrund. Denna konstnärliga riktning fick också ett stort genomslag då samlingar skulle ställas ut. Jag ställer mig personligen något tveksam till om manierismen verkligen haft det stora inflytande över valet av exotiska och udda samlarobjekt som boken gör gällande.⁸

Slutligen vill jag påpeka att författarna lyckas mycket väl med att förklara de aspekter av samlandet som lett fram till grundandet av museer av olika slag, även om boken inte känns som en sammanhängande helhet. Till stor del beror detta givetvis på att de olika kapitlen i boken skrivits av vitt skilda författare. Detta har dock det positiva med att boken fått skilda, nyanserande perspektiv. Som med nästan all litteratur på området saknas dock djupare studier och analyser av naturaliesamlandet.

⁸ Impey & MacGregor (1985), s. 14.